

ТАЪЛИМ МУАССАСАСИДА МАЪНАВИЙ-ЭСТЕТИК МУҲИТ
ЯРАТИШНИНГ АРТПЕДАГОГИК МЕХАНИЗМЛАРИ

Рамазонава Мунира Гуломжоновна

*Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг тарихи музейи мутахассиси
Мустақил изланувчи. Республика маънавият ва маърифат маркази.
13.00.01.-Педагогика назарияси. Педагогик таълимотлар тарихи.
(90-005-26-06)*

Аннотация: *Мазкур мақолада таълим муассасида маънавий-эстетик муҳит яратишнинг артпедагогик механизмлари, ўсмирларни санъат орқали тарбиялаш, уму таълим муассасаларида Президентимиз томонидан қабул қилинган қарорлар асосида иш юритиш, маънавий-эстетик муҳит яратиш, артпедагогика механизмлари ҳақидаги фикрлар илмий жиҳатдан таҳлил этилган. Шунингдек, мақолада педагогнинг асосий вазифалари, тасвирий санъатга бўлган эътибори кабиларга ҳам кенг тўхтаб ўтилган.*

Калит сўзлар: *маҳорат, ахлоқ-одоб, маънавият, эстетик-тарбия, миллат, тил, урф-одат, ҳуқуқий, мусиқа.*

АРТ-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОЗДАНИЯ ДУХОВНО-
ЭСТЕТИЧЕСКОЙ СРЕДЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ

Рамазонава Мунира Гуломжоновна

Специалист Музея истории Союза писателей Узбекистана

Аннотация: *В данной статье рассмотрены арт-педагогические механизмы создания духовно-эстетической среды в образовательном учреждении, воспитания подростков посредством искусства, действующего на основании решений, принятых Президентом в образовательных учреждениях, создания духовно-эстетической среды, искусства. -научно проанализированы педагогические механизмы. Также в статье широко рассматриваются основные задачи педагога, его внимание к изобразительному искусству и др.*

Ключевые слова: *мастерство, этика, духовность, эстетическое воспитание, нация, язык, традиция, право, музыка.*

ARTPEDAGOGICAL MECHANISMS OF CREATING A SPIRITUAL-AESTHETIC
ENVIRONMENT IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract: *In this article, art-pedagogical mechanisms of creating a spiritual-aesthetic environment in an educational institution, educating teenagers through art, acting on the*

basis of the decisions taken by the President in educational institutions, creating a spiritual-aesthetic environment, art-pedagogical mechanisms are scientifically analyzed. Also, the main tasks of the pedagogue, his attention to visual arts, etc., are extensively discussed in the article.

Key words: *skill, ethics, spirituality, aesthetic education, nation, language, tradition, legal, music.*

Кириш (Introduction)

Мамлакатимизда кундан кунга бўлаётган ўзгаришлар, бунёдкорлик, иқтисодий ислохотлар, беш ташаббуслар амалда бажарилиши, таълим жараёнинг ўзгариши, янги стратегик ҳужжатларнинг имзоланиши, юртимизда чет-эллик меҳмонларнинг ташриф буюриши, алоқаларнинг кучайиб боришида албатта барчасининг замирида, Президентимизнинг янги қонунлари ва ислохотлари, фармонлари асос бўла олади. Ёшларга оид давлат сиёсати соҳасида кенг қўламли ишлар амалга оширилди. 2022 йил “Инсон кадрини улуғлаш ва фаол маҳалла йили” деб эълон қилинди. Маҳаллаларда кутубхоналар, спорт майдонлари, шахмат ва шашка ўйнаш, ҳамда дастурчи лойиҳаси Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт стратегияси амалга оширишга оид Давлат дастури Президентимиз фармони билан тасдиқланиб, эълон қилинган, ҳеч қанақа вақт ўтмасдан, 2 февраль куни яна бир муҳим ҳужжат имзоланди. “Маданият ва санъат соҳасини янада ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”¹ги қарор давлатимиз раҳбари томонидан маънавият, маданият, санъат соҳаларига жиддий эътибор қаралаётганини яна бир бор тасдиқлади. Шунингдек, ушбу ҳужжат санъатимиз ва маданиятимизнинг юртимизда, қолаверса, жумлаи жаҳонда нуфузини, ўрнини кўрсатиб берадиган ва ўзининг мавқеини қайта тиклашига ечим бўла оладиган қарор сифатида қабул қилинди.

1. 2022/2023 ўқув йилидан бошлаб таълим муассасаларида ўқувчи ва талабаларнинг мусиқий билим ва кўникмаларини ошириш, уларнинг қалбида миллий маданиятга бўлган муҳаббатни шакллантириш, ёш истеъдодларни аниқлаш ва қўллаб-қувватлашга қаратилган қуйидаги чора-тадбирлар амалга оширилиши белгилансин:

а) умумий ўрта таълим муассасаларида:

мазкур қарорга 1-иловадаги рўйхатда келтирилган миллий мусиқа чолғуларидан камида биттасида куй ижро этиш маҳорати ўргатилади ҳамда бу ҳақда уларнинг таълим тўғрисидаги ҳужжати (шаҳодатнома) тегишли қайд киритилади;

мусиқа фани учун ҳафтасига белгиланган бир ўқув соати ҳамда унга қўшимча равишда ҳар ҳафта миллий мусиқа чолғуларида куй ижро этиш амалиётўғараклари ва факультатив дарслари ўтказилади;

¹ <https://yuz.uz/news/madaniyat-va-sanat-sohasini-yanada-rivojlantirishga-doir-qoshimcha-chora-tadbirlar-togrisida>

мазкур қарорга 1-иловадаги рўйхатда келтирилган миллий чолғулардан камида биттасида, 2023/2024 ўқув йилидан бошлаб эса камида учтасида куй ижро этиш маҳоратига эга бўлиш мусиқа фани ўқитувчилари учунмажбурий ҳисобланади;

мусиқа фани учун ажратилган ўқув соатлари доирасида “Ҳаётимга ҳамроҳдир чолғу” шиори остида чолғу ижрочилиги дарс машғулоти йўлга қўйилади;

ноталар тўпламлари ва махсус мусиқий адабиётлар билан таъминлаш умумтаълим мактабларини дарсликлар ва ўқув-методик қўлланмалар билан таъминлаш тизимига киритилади;

ўқувчиларнинг дарсдан ташқари вақтларини мазмунли ташкил этиш мақсадида уларнинг қизиқишларига кўра миллий мусиқа чолғуларида куй ижро этиш маҳорати, тасвирий ва амалий санъат, ҳунармандчилик йўналишларида амалий тўғараклар (кейинги ўринларда – амалий тўғараклар) ташкил этилади;

амалий тўғараклар раҳбарларига “Баркамол авлод” болалар мактаблари тўғарак раҳбари учун белгиланган базавий тариф ставкалари қўлланилади;

амалий тўғаракларни олиб бориш ҳисоби “Электрон кундалик” дастури орқали амалга оширилади ҳамда ҳар чорақда тўғарак иштирокчиларининг ҳисобот концертлари ташкил қилинади;

мусиқа санъати бўйича профессионал таълим ҳамда олий таълим тўғрисидаги ҳужжатга эга бўлган, камида 3 та миллий мусиқа чолғуларида маҳорат билан куй ижро эта оладиган мутахассисларни асосий иш жойидан бўш вақтида у ердаги меҳнатга ҳақ тўлаш шартларини сақлаб қолган ҳолда ўриндошлик асосида умумий ўрта таълим муассасалари мусиқа фани ўқитувчиси ва мусиқа йўналишидаги тўғарак раҳбари лавозимига тўлиқ ставкада ишга қабул қилишга руҳсат берилади;

мусиқа фани ўқитувчиларини камида учта миллий мусиқа чолғуларида куй ижро этишга ўргатиш халқ таълими ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизими доирасида амалга оширилади, бунда қайта тайёрлаш (малака ошириш) курсларида машғулоти олиб бориш учун маданият ва санъат соҳаси вакиллари шартнома асосида жалб этилади;²

Стратегияга асосан мамлакатимизнинг тараққиётининг келгуси беш йиллигида ўзбек халқининг миллий қадриятлари ва маънавий меросини асраб-авайлаш, кенг оммалаштириш ҳамда ривожлантиришни давлат томонидан қўллаб-қувватлашга, оила, таълим ташкилотлари ва маҳаллаларда маънавий тарбиянинг узвийлигини таъминлашга эътибор янада кучайди. Ёшларни ҳар томонлама қўллаб қуватлаш, уларнинг ҳақ-қуқуқларини қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, бор имкониятлардан оқилона фойдаланиш, шижоатли ёшларни дунёга танитиш, ёшлар билан алоҳида ишлаш, мактабларда, олий ўқув юртларда ўқувчиларнинг салоҳиятини

²<https://yuz.uz/news/madaniyat-va-sanat-sohasini-yanada-rivojlantirishga-doir-qoshimcha-chora-tadbirlar-togrisida>

англаб олиш, билимли ўқувчиларни рағбатлантириш, ҳамда истеъдодли ёшларни тарбиялаш борасида алоҳида тизим яратилди.

Эстетик тарбия- бу ўқувчиларда ҳаётдаги, табиатдаги, санъатдаги, фан ва жамиятдаги гўзалликларни тўла-тўқис қабул қилиш қобилиятини тарбиялашдир. Ҳаётдаги гўзал нарсалар, ақл руҳ, иродага таъсир қилиб, инсоннинг руҳий оламини бойитади.

Эстетик тарбия ўз ичига бадий, мафкуравий, маънавий ҳамда ахлоқий тарбияни олади.

Эстетик тарбия жараёнида кишининг қарашлари, ҳиссиётлари, диди ҳамда идеаллари шаклланади: бу шаклланиш мафкуравий тарбия, ижодий фикрнинг ривожланиши билан мустаҳкам боғлангандир. Эстетик тарбия кишини олижаноб, гўзал ҳамда инсонпарварлик ҳаракатларига мойил қилади³.

Соҳибқирон Амир Темур: “Тажрибамда кўрилганким, азми қатъий, тадбиркор, хушёр, мард, шижоатли бир киши мингта тадбирсиз, лоқайд кишидан яхшироқдир” деган эди. Демак, азми қатъийлик, тадбиркорлик, хушёрлик, мардлик каби фазилатлар ҳам одамда илк болалик чоғидан тарбиялаб бориш зарурлигини кўрсатади.

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results)

Артпедагогика орқали ўсмирларнинг фалсафий, ҳуқуқий, илмий, бадий, диний, ахлоқий, ва шу каби тасаввурлари ва тушунчалари мажмуини ривожлантириш мақсадида ёшларнинг тасаввурини уйғотиш лозим. Инсоннинг руҳияти, имон-этиқоди, тафаккури, онги, ақлу заковати, илму фаросати, кийиниш, сўзлашиш, муомала маданияти, миллий аҳамияти, миллий қадрияти, тарбияси каби тушунчаларни мужассамлаштирган яхлит тушунча. Шу жиҳатдан маънавият ҳар қандай давр ва замонда ҳам, ҳар қандай жамиятда ҳам инсониятнинг бирламчи ва асосий эҳтиёжи бўлиб келади, унга ҳамиша зарурат сезилади. Ўсмирларнинг маънавиятини юксалтиришда миллий урф-одат анъаналарни ҳис қилган холда, ёшларнинг турмуш тарзини тарғиб қилиш, китобга қизиқтириш, фанга бўлган меҳрини кучайтириш, уларни компьютер технологиялари, дастурлаш асослари ва работотехникага кенг жалб этиш мақсадида бир қатор ишлар амалга ошмоқда. Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда ўзбек маърифатпарварларининг ўрни ва ролига эътибор берадиган бўлсак аввало, Ойбекнинг “Навой” романида шоирнинг ҳаёти ва яшаган даврига назар соладиган бўлсак, юртни бошқаришда Навойнинг маслаҳати жуда катта аҳамиятга эга бўлган. У мамлакатнинг келажаги, давлатнинг барқарор бўлиши учун зиротга, турли хунарларга катта аҳамият бериш зарурлигини муфассал тушунтирган. Юртда илм, шеър ва ўзга санъат одамларининг маишатини яхшилаш учун уларга ҳамиша ҳомийлик қилиш кераклигини айниқса таъкидлади⁴. Инсон маънавиятини ривожлантиришда доимий ўз устида ишлаш,

³ Дмитриева Н.А. Эстетического воспитания. М, Просвещение, 1965.

⁴ Ойбекнинг Навой романидан парча (115 бет)

меҳнат қилиш лозим. Дарҳақиқат, устоз Навоий илмини ривожлантиришда жуда сийрак машғул бўлиб, хаттотлик санъатида маҳоратини оширишга тиришар, бўш вақтида расм чизар, мусиқий билан кўпроқ шуғулланар эди. Демак инсон комилликка эришиш учун кўпроқ санъатни ҳис қила олиши лозим. Камолиддин Бехзоднинг чизгани живир-живир гуллар, барглар, чизиқлар нозиклиги, жонлилиги, бемисл шеърляти билан гўё унинг кўзларини, руҳини сеҳрлаган экан. Навоий К. Бехзоднинг чизган асарларини кўриб, ором ва ҳаяжон билан чуқур нафас олган. Навоий расм санъатини жуда чуқур тушунган ва чуқур завқ соҳиби бўлган. Ранг тасвирнинг нечоғли қадрли эканлигини қалбан ҳис қилган. Камолиддин Бехзодга бўлган ҳурмати жуда чексиз бўлган.

Хулоса ва таклифлар (Conclusion/Recommendation)

Мақтаб таълимини тубдан яхшилаш ва унинг сифатини оширишда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Республика Маънавият ва маърифат маркази, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмасининг 2021 йил 20 апрелдаги “Умумий ўрта таълим муассасаларида ижодий-маданий масалалар бўйича тарғиботчи лавозимини амалиётга жорий этиш тўғрисида”ги қўшма қарори қабул қилинди. Ушбу қарор билан ижодий-маданий масалалар бўйича тарғиботчи фаолиятини мониторинг қилиш бўйича Республика ишчи гуруҳи, ижодий-маданий масалалар бўйича тарғиботчи фаолиятини белгилаш ва уларнинг вазифалари, ижодий-маданий масалалар бўйича тарғиботчи лавозимига таниқли шоир, ёзувчи, журналист ва ижодкорлар, жумладан, ижодий салоҳиятга эга бўлган она тили ва адабиёт ўқитувчиларини умумий ўрта таълим мактабларига бириктирилди. Таълим муассасаларида маънавий эстетик муҳит яратишда аввало, санъатнинг ҳамма турларини тарғибот қилиш лозим. Шундагина ўсмир ёшларнинг дунёқараши ва онги янада шаклланади. Боланинг артпедагогик механизмлари ривожланишида таълим масканидан бошлаш лозим.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати (REFERENCES)

1. Янги Ўзбекистон газетаси 2022.3.02.
2. Дмитриева Н.А. Эстетического воспитание. М, Просвещение, 1965.
3. Ойбекнинг Навоий романидан парча (115 бет)

Интернет сайтлар. yuz.uz/news/madaniyat-va-sanat-sohasini-yanada-rivojlantirishga-doir-qoshimcha-chora-tadbirlar-togrisida